

NAUKA JĘZYKA ANGIELSKIEGO DZIECKA W WIEKU PRZEDSZKOLNYM

Głównym celem edukacyjnym nowoczesnych społeczeństw Europy i świata jest efektywne nauczanie języków obcych dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym. W wielu krajach realizowany jest *program wczesnego startu językowego*, do którego dołączyła także Polska w 2014 r.¹, a od 1 września 2017 r. nauczanie języka obcego w przedszkolu jest obowiązkowe na podstawie Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej². W większości rejonów w Polsce najpopularniejszym językiem obcym jest język angielski, co oznacza, że dzieci uczą się tego języka w większości polskich przedszkoli³. Nauka języka angielskiego dziecka w wieku przedszkolnym w znacznym stopniu różni się od nauki tegoż języka przez młodzież czy osoby dorosłe pod wieloma aspektami. Z perspektywy rozwoju językowego proces przyswajania języka obcego w przedszkolu zachodzi, biorąc pod uwagę różne kryteria, podobnie jak w języku ojczystym, jednakże zazwyczaj w dużo wolniejszym tempie, z uwagi na ograniczony dostęp do języka obcego⁴. Na przyswajanie języka obcego przez dzieci ma wpływ wiele czynników, wśród których istotne znaczenie ma czynnik rozwojowy, który w dużej mierze warunkuje jego przyswajanie⁵. Nauczanie języka obcego dzieci odbywa się więc w inny sposób oraz z wykorzystaniem innych metod nauki języka angielskiego w stosunku do nauczania młodzieży czy dorosłych.

¹ D. Sikora-Banasik, *Wstęp*, [w:] *Wczesnoszkolne nauczanie języków obcych. Zarys teorii i praktyki*, red. D. Sikora-Banasik, Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli, Warszawa 2009, s. 5; M. Pamuła-Behrens, *Wszystko zaczyna się w przedszkolu – nauka języka obcego dla dzieci*, „Języki Obce w Szkole” 2015, nr 1, s. 8.

² Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 maja 2014 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. 2014, poz. 803).

³ M. Bogucka, D. Łoś, *Program nauczania języka angielskiego dla przedszkoli i klas zerowych zgodny z podstawą programową z 14 lutego 2017*, [na:] https://www.pearson.pl/fileadmin/poland/english/products/files/Programy_nauczania/Przedszkola_i_zerowki/Program_nauczania_przedszkole_i_zerowka_podstawa_programowa_2017_new.pdf, dostęp: 02.09.2019; W. Figarski, *Proces glottodydaktyczny w szkole*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2003, s. 7.

⁴ D. Sikora-Banasik, *Wstęp*, [w:] *Wczesnoszkolne nauczanie...*, dz. cyt., s. 5.

⁵ M. Szpotowicz, *Proces uczenia się dzieci w przedszkolu i w szkole podstawowej*, [w:] *Nauka języka obcego w perspektywie ucznia*, red. H. Komorowska, Wydawnictwa Akademickie Oficyna Wydawnicza Łośgraf – Wiesław Łoś, Warszawa 2011, s. 123.

1.1. Czynniki wpływające na przyswajanie języka obcego przez dzieci

Przyswajanie języka obcego przez dzieci jest procesem złożonym, na który składa się wiele czynników. W przypadku dzieci istotne jest również to, iż bardzo ważną zmienną jest czynnik rozwojowy, który w dużej mierze warunkuje przyswajanie języka obcego⁶. Czynniki, które mają wpływ na przyswajanie języka obcego obejmują różne aspekty procesu uczenia się. H. Douglas Brown pogrupował je na pięć kategorii, tj.:

- czynniki neurologiczne,
- czynniki psychomotoryczne,
- czynniki poznawcze,
- czynniki afektywne,
- czynniki lingwistyczne⁷.

Czynniki neurologiczne dotyczą funkcji mózgu i całego systemu nerwowego. Zdaniem Browna, który odwołuje się do badań świadczących o tym, że funkcje językowe u dzieci nie są jeszcze trwale przypisane do jednego obszaru mózgu, dopiero z wiekiem, gdy mózg dojrzewa, dochodzi do trwałego przypisania funkcji, czyli lateralizacji. Proces ten kończy się w okresie dojrzewania. Jednak zanim to nastąpi, nauka języka obcego jest porównywana do uczenia się języka ojczystego, co oznacza, że jest bardziej holistyczna (całościowa) i intuicyjna. Po zakończeniu tego okresu nauka języka obcego przyjmuje formę bardziej świadomego i celowego uczenia się⁸. Należy podkreślić, że dopóki lateralizacja się nie zakończy, w rozwój językowy zaangażowane są obie półkule. Prawa półkula ma istotne znaczenie w uczeniu się dzieci, ponieważ sprawuje ona kontrolę nad czynnościami, takimi jak zgadywanie znaczenia i użycie gotowych zwrotów (formulaic expressions), które są często wykorzystywane przez dzieci. Prawa półkula może spełniać ponadto funkcje językowe, do których należy umiejętność naśladowania różnych wzorów intonacji (intonation patterns). Z biegiem czasu lewa półkula zamienia się w bardziej dominującą, a nauka języka staje się bardziej logiczna i świadoma, co w efekcie może zmierzać do uogólnienia oraz szczegółowego analizowania zadań językowych⁹.

⁶ M. Szpotowicz, *Proces uczenia się dzieci w przedszkolu i w szkole podstawowej*, [w:] *Nauka języka...*, dz. cyt., s. 123.

⁷ D.H. Brown, *Principles of Language Learning and Teaching*, Pearson Education, Harlow 2007, [za:] M. Szpotowicz, *Proces uczenia się dzieci w przedszkolu i w szkole podstawowej*, [w:] *Nauka języka...*, dz. cyt., s. 123.

⁸ M. Szpotowicz, *Proces uczenia się dzieci w przedszkolu i w szkole podstawowej*, [w:] *Nauka języka...*, dz. cyt., s. 123-124.

⁹ Tamże, s. 124.

Z kolei czynniki psychomotoryczne to funkcje, które odpowiadają za fizyczną produkcję języka, a więc dotyczą organów artykułujących mowę. Organy mowy u dzieci są nadal bardzo plastyczne, a poprzez język, usta i struny głosowe są one w stanie naśladować usłyszane dźwięki. Naturalnie jest to możliwe także dzięki wrażliwemu aparatowi słuchowemu, który potrafi rozpoznać szerokie spektrum dźwięków mowy, co umożliwia dzieciom odróżniać i naśladować dźwięki, które nie należą do języka ojczystego¹⁰. Zdaniem glottodydaktyków pierwsze dziesięć lat życia to najefektywniejszy okres w nauczaniu języka obcego. Jest to zdeterminowane plastycznością narządów artykulacyjnych, ponieważ ich struktura właściwie zmienia się między dziesiątym, a czternastym rokiem życia. Dzieci ze względu na uwarunkowania biologiczne są zdolne do wyartykułowania prawie każdego dźwięku, co wysokim stopniu usprawnia naukę języka obcego. Równocześnie, proces ten oddziałuje pozytywnie na pozyskiwanie akcentu właściwego dla danego dialektu. Kolejnym argumentem świadczącym o tym, że nauka języka obcego jest w tym czasie efektywna, jest to, że w tym wieku dokonuje się u dzieci rozwój kompetencji językowych, czyli słuchania, mówienia, czytania i pisania. Hipoteza *wieku krytycznego* oznajmia, że najkorzystniejszy czas rozpoczęcia nauki języka obcego obejmuje przedział wiekowy, który wynosi od czterech do ośmiu lat¹¹. Ponadto zwracającym uwagę argumentem jest też fakt z dziedziny laryngologii, mówiący o tym, iż po dwunastym roku życia ucho dziecka staje się wrażliwe wyłącznie na długość fal charakterystyczną dla danego języka ojczystego, co przed dwunastym rokiem życia nie ujawnia się¹².

Natomiast czynniki poznawcze dotyczą świadomości, myślenia, uczenia się oraz pamięci¹³. Język przyswajany jest przez dzieci nieświadomie. Aczkolwiek często w mniej lub bardziej intencjonalny sposób, używają one prostych strategii pamięciowych (memory strategies) w celu zapamiętania, a następnie odtworzenia z pamięci zwrotów lub wyrazów. Do podstawowych strategii pamięciowych, którymi posługują się dzieci zalicza się powtarzanie i organizowanie. Należy podkreślić, że pojawiają się one już u dzieci w wieku czterech-siedmiu lat¹⁴. Z kolei dzieci w wieku siedmiu, ośmiu lat wykorzystują grupowanie

¹⁰ Tamże.

¹¹ A. Sobczak, *Nauka języka obcego dzieci w wieku przedszkolnym*, „Studia Edukacyjne” 2012, nr 21, s. 178.

¹² E. Wieszczezyńska, *Dlaczego warto rozpocząć naukę języka obcego w okresie wczesnoszkolnym*, „Języki Obce w Szkole” 2000, nr 6, s. 8, [za:] A. Sobczak, *Nauka języka obcego dzieci w wieku przedszkolnym*, „Studia Edukacyjne” 2012, nr 21, s. 178.

¹³ M. Szpotowicz, *Proces uczenia się dzieci w przedszkolu i w szkole podstawowej*, [w:] *Nauka języka...*, dz. cyt., s. 124.

¹⁴ J.H. Flavell, *Cognitive Development*, Englewood Cliffs, Prentice Hall, New Jersey 1985, [za:] M. Szpotowicz, *Proces uczenia się dzieci w przedszkolu i w szkole podstawowej*, [w:] *Nauka języka...*, dz. cyt. s. 124-125.

elementów do zapamiętania w sensowne kategorie¹⁵. Reasumując, z wiekiem strategie pamięciowe są coraz bardziej wysublimowane¹⁶. Uwaga jest drugim czynnikiem poznawczym, który wpływa na efektywne zapamiętywanie i dzieli się na:

- uwagę mimowolną (involuntary attention), która kierowana jest tam, skąd pochodzi atrakcyjny bodziec, np. kolor, zapach, dźwięk, charakterystyczną dla wieku niemowlęcego,
- uwagę dowolną (voluntary attention), rozwijającą się z wiekiem, będącą następstwem woli i świadomej decyzji¹⁷.

Wymienione wyżej typy uwagi dotyczą uczniów w wieku dziecięcym, jednak należy podkreślić, że dzieci w wieku przedszkolnym przejawiają niewątpliwie nadal większą uwagę mimowolną¹⁸. Oznacza to, że czasami nawet przez krótki czas nie potrafią się skupić na tym co mówi nauczyciel, podczas gdy zasadnicze znaczenie dla zapamiętania słownictwa ma właśnie skupienie uwagi na prezentacji języka oraz ćwiczeniach¹⁹. Trzecim czynnikiem poznawczym jest percepcja, która wraz z pamięcią i uwagą jest wymieniana przez psychologów za podstawowe funkcje umysłowe. Efektywność percepcji w istotnej mierze wpływa na ilość zapamiętanej informacji i jej dostępność w późniejszym czasie²⁰. Z. Włodarski twierdzi, że ilość zmysłów, które włączają się w percepcję wpływają na trwałość i precyzję zapamiętywania. Ze względu na preferowane zmysły, które są przeważające w procesie przetwarzania informacji, wyodrębnia się modalności sensoryczne, które są odpowiedzialne za preferowane style uczenia się: wzrokowy, słuchowy, ruchowy, dotykowy. Pewne oznaki kształtujących się modalności można spostrzec w wieku dziecięcym. W związku z tym, aby zaspokoić potrzeby wszystkich wychowanków w grupie i zaabsorbować uwagę dzieci rekomenduje się stosowanie podejścia wielozmysłowego (multisensory approach)²¹.

Następną kategorią czynników mających wpływ na przyswajanie języka obcego są czynniki afektywne, a więc poczucie własnej wartości, empatia, ekstrawersja,

¹⁵ R. Kail, *The Development of Memory in Children*, W.H. Freeman, New York 1984, [za:] M. Szpotowicz, *Proces uczenia się dzieci w przedszkolu i w szkole podstawowej*, [w:] *Nauka języka...*, dz. cyt., s. 125.

¹⁶ M. Szpotowicz, *Proces uczenia się dzieci w przedszkolu i w szkole podstawowej*, [w:] *Nauka języka...*, dz. cyt., s. 125.

¹⁷ Tamże.

¹⁸ Tamże.

¹⁹ M. Szpotowicz, *Second Language Learning Processes in Lower Primary Children. Vocabulary Acquisition*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2008, [za:] M. Szpotowicz, *Proces uczenia się dzieci w przedszkolu i w szkole podstawowej*, [w:] *Nauka języka...*, dz. cyt., s. 125.

²⁰ M. Szpotowicz, *Proces uczenia się dzieci w przedszkolu i w szkole podstawowej*, [w:] *Nauka języka...*, dz. cyt., s. 125.

²¹ Z. Włodarski, *Psychologia uczenia się*, T.2, PWN, Warszawa 1996, [za:] M. Szpotowicz, *Proces uczenia się dzieci w przedszkolu i w szkole podstawowej*, [w:] *Nauka języka...*, dz. cyt., s. 125-126.

naśladowanie, zahamowania, lęk oraz stosunek do języka obcego. Egocentryczne podejście do otoczenia, a także postrzeganie go z perspektywy własnych potrzeb cechuje uczniów w okresie dziecięcym. Warto jednak zaznaczyć, że ego dziecka jest dynamiczne i szybko się zmienia, aż do okresu dojrzewania²². Dzieci nie odczuwają zazwyczaj lęku przed językiem obcym, ponieważ ciągle nie znają norm językowych, toteż nie obawiają się popełniania błędów. Przeważnie znajdują upodobanie w naśladowaniu dźwięków, co często robią spontanicznie poprzez kreowanie różnych postaci. Ponadto dzieci nie mają zahamowań przed eksperymentowaniem z językiem obcym. Wynika to z tego, że mają jeszcze niewielką świadomość społeczną, a więc nie obawiają się śmieszności. Z perspektywy afektywnej ucząc się języka obcego dziecko rozwija drugą tożsamość²³. Z kolei omawiając stosunek do języka obcego, należy szczególnie podkreślić, że ogólne nastawienie do nauki języka obcego w znacznym stopniu wpływa na jego przyswajanie²⁴. Dzieci nie posiadają z natury negatywnych odczuć w stosunku do innego języka czy kultury, bowiem tak jak było to już wspomniane, są nastawione na poznawanie wciąż nowych pojęć, zasad, zachowań, gdyż jest to dla nich ciekawe. Zahamowania w stosunku do nauki języka obcego pojawiają się u dzieci w wieku dziewięciu-dziesięciu lat²⁵.

Czynniki lingwistyczne (językowe), H. Douglas Brown wyróżnił jako ostatnią kategorię czynników wpływających na przyswajanie języka obcego. Zgodnie z tym, co już wcześniej wspomniano, procesy przyswajania języka pierwszego i obcego są we wczesnym wieku podobne, bowiem używane w nich są analogiczne strategie uczenia się. Jednak proces przyswajania języka pierwszego i drugiego odbywa się w innych warunkach i z tego względu rezultaty tej nauki są różne. Inaczej przebiega proces przyswajania języka obcego, który zachodzi w warunkach naturalnego kontaktu z językiem, gdy dziecko znajduje się w kraju czy środowisku obcojęzycznym, a inaczej, gdy nauka odbywa się głównie w przedszkolu czy szkole, a kontakt z językiem jest ograniczony do kilku godzin tygodniowo²⁶. Ważne jest podjęcie takich działań, które spowodują, że nauka języka obcego będzie dla dzieci przystępna i podobna do warunków uczenia się języka ojczystego.

²² M. Szpotowicz, *Proces uczenia się dzieci w przedszkolu i w szkole podstawowej*, [w:] *Nauka języka...*, dz. cyt., s. 126.

²³ Tamże.

²⁴ J. Mihaljevic Djigunovic, M. Vilke, *Eight Years After: Wishful Thinking vs the Facts of Life w: Research into Teaching English to Young Learners*, red. M. Nikolov, J. Moon, University of Pécs, Pécs 2000, [za:] M. Szpotowicz, *Proces uczenia się dzieci w przedszkolu i w szkole podstawowej*, [w:] *Nauka języka...*, dz. cyt., s. 126.

²⁵ M. Szpotowicz, *Proces uczenia się dzieci w przedszkolu i w szkole podstawowej*, [w:] *Nauka języka...*, dz. cyt., s. 126-127.

²⁶ Tamże, s. 127-128.

W tym celu we wczesnym nauczaniu języka wykorzystuje się podejście całościowe (the whole language approach), w którym język jest prezentowany bez podziału na podsystemy języka i objaśniania struktur gramatycznych. Innymi słowy opiera się to na nauce zwrotów, które pełnią dla wychowanków funkcje komunikacyjne w wyznaczonych sytuacjach i są przydzielone do konkretnych kontekstów²⁷.

Reasumując, na procesy uczenia się języka obcego w wieku dziecięcym oddziałują różne, ale powiązane ze sobą czynniki. Każdy z nich należy analizować w kontekście ciągłej zmiany, a więc dynamicznego rozwoju dziecka, w szczególności biorąc pod uwagę rozwój języka ojczystego, który nakreśla ścieżki i otwiera drogi językowi obcemu. Dla zrozumienia procesów uczenia się języka obcego przez dzieci kluczowe znaczenie ma spojrzenie na nie przez pryzmat szybkiego rozwoju poznawczego, społecznego i emocjonalnego oraz w aspekcie rozwoju języka ojczystego²⁸.

1.2. Wybrane metody nauczania języka angielskiego dzieci w wieku przedszkolnym

Tabela 1 prezentuje klasyfikację metod nauczania, którą w swojej książce podaje M. Kotarba²⁹.

²⁷ M. Szpotowicz, *Proces uczenia się dzieci w przedszkolu i w szkole podstawowej*, [w:] *Nauka języka...*, dz. cyt., s. 128.

²⁸ Tamże, s. 138.

²⁹ Cz. Kupisiewicz, *Podstawy dydaktyki*, WSiP, Warszawa 2005, s. 83-110, [za:] M. Kotarba, *Przedszkolak, język obcy i... ty. Metodyka nauczania języków obcych w przedszkolach*, Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztora, Pułtusk 2007, s. 38.

Tabela 1. Klasyfikacja metod nauczania

Podział	Drogi „uczenia się”	Techniki pracy
1. Metody oparte na słowie	Uczenie się przez przyswajanie	Wykład, pogadanka, wyjaśnienia słowne, opowiadanie, historyjki, bajki, itp.
2. Metody oparte na obserwacji	Uczenie się przez postrzeganie	Pokaz, prezentacja, wspomaganie się materiałem wizualnym, itp.
3. Metody oparte na działaniu (Total Physical Response – TPR)	Uczenie się przez aktywność własną, przez działanie	Odpowiedź całym ciałem, wykonywanie poleceń, rysowanie pod dyktando, itp.
4. Metody sprzężone	Uczenie się, angażujące postrzeganie, ruch, mowę i emocje, uczenie się przez rozwiązywanie problemów	Symulacje, drama, metoda inscenizacji, metoda sytuacyjna, itp.

Źródło: Cz. Kupisiewicz, *Podstawy dydaktyki*, WSiP, Warszawa 2005, s. 83-110, [za:] M. Kotarba, *Przedszkolak, język obcy i... ty. Metodyka nauczania języków obcych w przedszkolach*, Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztora, Pułtusk 2007, s. 38.

Metody oparte na słowie sprowadzają się do zapoznawania dzieci z nowymi zwrotami lub wyrażeniami w formie ich słownego opisu w języku obcym. Słowo ma w tym przypadku ważne znaczenie, gdyż umożliwia porozumiewanie się. Autorka podkreśla, że aby metoda ta przynosiła określone skutki, dziecko musi umieć posługiwać się we właściwy sposób danym materiałem leksykalnym. Dzieci zazwyczaj powtarzają automatycznie wypowiedziane przez nauczyciela słowa czy zwroty, a czasami potrafią nawet bezwiednie odtwarzać z pamięci nagrania z płyty, itp. W związku z tym nauczyciel powinien lokować poznawane przez dzieci słowa w danym kontekście, przykładowo wykorzystując bajki lub opowiadania. W tym czasie dziecko otrzymuje wiadomość, kiedy i w jaki sposób możliwe jest wykorzystanie danego zwrotu lub wyrażenia. Należy jednak zaznaczyć, że nauczyciel powinien także używać nowe słownictwo w wielu rozmaitych kontekstach, a nie wyłącznie w jednym określonym³⁰.

Na zajęciach języka angielskiego w przedszkolu stosowane są także metody oparte na obserwacji. Dzieci w wieku przedszkolnym mają naturalną tendencję do odtwarzania obserwowanych stanów rzeczy, którą warto wykorzystywać w nauce języka obcego. Przyglądają się one bacznie otaczającemu je światu przez co, zaznajamiają się z panującymi w nim regułami i prawami, przejawiając w ten sposób aktywną postawę wobec świata zewnętrznego. Nauczyciel w pracy z małymi słuchaczami musi korzystać z materiału

³⁰ M. Kotarba, *Przedszkolak, język obcy i... ty. Metodyka nauczania języków obcych w przedszkolach*, Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztora, Pułtusk 2007, s. 39.

wizualnego, ponieważ słowo nie powinno zastępować rzeczywistości³¹. Karty tematyczne (flashcards), ilustracje, plakaty, przedmioty codziennego użytku, zabawki, itp. odgrywają ważną rolę w trakcie zajęć języka obcego, bowiem umożliwiają one przedstawienie znaczenia określonego słowa bez potrzeby tłumaczenia go na język ojczysty. Z kolei skojarzenie słowa z obrazkiem lub przedmiotem ułatwia dziecku jego zapamiętanie. Nauczyciel może przykładowo wykorzystać wymienione wyżej materiały wizualne do wprowadzenia, ćwiczenia bądź utrwalania słownictwa z danego kręgu tematycznego³².

Z kolei do metod opartych na działaniu zalicza metodę Total Physical Response (TPR), czyli metodę Reagowania Całym Ciałem. Została ona opracowana przez J. Ashera w latach 60 XX w. i jest uważana za najpopularniejszą metodę wykorzystywaną w nauczaniu dzieci³³. Twierdzi się także, że jest ona najłatwiejszą i najmniej stresującą z metod nauczania języka obcego, bazującą na spontanicznej zabawie i ruchu³⁴. Jej istota polega na tym, że dziecko pokazuje rozumienie słów, zwrotów poprzez ruch i gest, zatem kładzie ona nacisk na rozumienie przekazu oraz odpowiada dziecięcej potrzebie ruchu i działania³⁵. Innymi słowy metoda TPR doskonale sprawdza się w kształceniu sprawności receptywnych, gdyż pozwala dziecku na wyrażenie zrozumienia treści przekazu stosownymi reakcjami, bez używania słów³⁶. Metoda ta sprowadza się zatem do wydawania przez nauczyciela poleceń, na które mali uczniowie muszą odpowiednio reagować³⁷. Nauczyciel wdrażając dzieci do uczestnictwa w zabawie, w pierwszym etapie ćwiczenia mówi polecenie w języku angielskim, które równocześnie wyraża ruchem. Wychowankowie słuchają wypowiedzi, a następnie naśladują ruch lub gest nauczyciela, np. sit down (usiądźcie), clap your hands (klaszczcie dłońmi), touch your head (dotknijcie głowy). Gdy dzieci zdołały już zapamiętać, jakie ruchy i gesty odpowiadają danym wypowiedziom, nauczyciel może przejść do kolejnego etapu, który polega na tym, że wydaje on polecenia w języku angielskim,

³¹ Tamże.

³² K. Nicholls, *Język angielski w przedszkolu – metody i formy pracy*, [na:] <http://www.wszpwn.com.pl/wydarzenie/jezyk-angielski-w-przedszkolu-metody-i-formy-pracy,218.html>, dostęp: 20.06.2019; M. Kotarba, *Przedszkolak, język...*, dz. cyt., s. 39.

³³ J. Rokita-Jaśkow, *Spór o metodę, czyli jak najlepiej uczyć dzieci języków obcych*, „Języki Obce w Szkole” 2015, nr 1, s. 32.

³⁴ J. Rokita-Jaśkow, *Spór o metodę, czyli jak najlepiej uczyć dzieci języków obcych*, „Języki Obce w Szkole” 2015, nr 1, s. 32, [za:] A. Śledziwska, *Strategie uczenia się języka obcego dzieci w wieku przedszkolnym. Na przykładzie Przedszkola Niepublicznego „Jagódki” w Zambrowie*, „Prima Educatione” 2017, vol. 1, s. 150.

³⁵ J. Rokita-Jaśkow, *Spór o metodę...*, dz. cyt., s. 32; K. Nicholls, *Język angielski...*, dz. cyt..

³⁶ J. Gładysz, *Rozwój sprawności receptywnych we wczesnoszkolnym nauczaniu języków obcych*, [w:] *Wczesnoszkolne nauczanie...*, dz. cyt., s. 89.

³⁷ Th.A. Lovik, *Total Physical Response: Beschreibung und Beurteilung einer innovativen Methode*, „FluL” 25, s. 41, [za:] J. Gładysz, *Rozwój sprawności receptywnych we wczesnoszkolnym nauczaniu języków obcych*, [w:] *Wczesnoszkolne nauczanie...*, dz. cyt., s. 89.

a dzieci same reagują na nie ruchem³⁸. Dzieci nie muszą utrzymywać werbalnego kontaktu z nauczycielem, ponieważ wystarczy, że prawidłowo reagują na jego polecenia. W efekcie przyswajają one wiedzę z języka angielskiego poprzez działanie³⁹. Należy zaznaczyć, że z biegiem czasu nauczyciel może rozszerzać gamę poleceń z zakresu codziennych czynności organizacyjno-porządkowych, która obejmuje:

- polecenia wymagające reagowania całym ciałem, np. jump four times (podskozczcie cztery razy), walk to the window (podejdźcie do okna),
- polecenia wymagające manipulowania przedmiotami, np. open the door (otwórzcie drzwi), close your book (zamknijcie książkę),
- polecenia odnoszące się do ilustracji, map, miejsc, dźwięków, np. when the light is green cross the road (kiedy światło jest zielone, przechodzimy przez ulicę), when I clap four times stand up and look at me (kiedy zaklaszczę cztery razy, wstańcie i spójrzcie na mnie)⁴⁰.

Należy stwierdzić, że metoda TPR ma bardzo szerokie zastosowanie w nauczaniu dzieci w wieku przedszkolnym. Metoda ta doskonale sprawdza się w nauczaniu piosenek, wierszy, rymowanek oraz wprowadzania nowego słownictwa⁴¹. Ponadto umożliwiała ona nauczycielowi kierowanie aktywnością dzieci w trakcie przeprowadzania prostych eksperymentów, tworzenia prac plastycznych i technicznych, podczas zabaw ruchowych czy konstrukcyjnych, a nawet w czasie porannej gimnastyki⁴². Istotne jest również to, że zachęca małych uczniów do słuchania i reagowania na polecenia nauczyciela⁴³. Aktywność dzieci powoduje, że chętnie biorą one udział w zabawach ruchowych, które polegają na wykonywaniu różnych czynności, wskazywaniu przedmiotów lub części ciała, tańcu, itp. Ponadto dzieci nieśmiało mogą w zabawach ruchowych zademonstrować to, że rozumieją słownictwo, na przykład poprzez wskazanie danego przedmiotu⁴⁴.

Warto przypomnieć, że wiele metod nauczania języka obcego polega na mówieniu i powtarzaniu, tymczasem metoda Reagowania Całym Ciałem uznaje, że pierwszą umiejętnością, jaką dziecko powinno zdobyć w procesie akwizycji języka, jest słuchanie

³⁸ K. Nicholls, *Język angielski...*, dz. cyt.

³⁹ M. Kotarba, *Przedszkolak, język...*, dz. cyt., s. 39.

⁴⁰ K. Nicholls, *Język angielski...*, dz. cyt.

⁴¹ A. Śledziwska, *Strategie uczenia się języka obcego dzieci w wieku przedszkolnym. Na przykładzie Przedszkola Niepublicznego „Jagódki” w Zambrowie*, „Prima Educatione” 2017, vol. 1, s. 150.

⁴² K. Nicholls, *Język angielski...*, dz. cyt.

⁴³ A. Śledziwska, *Strategie uczenia...*, dz. cyt., s. 150.

⁴⁴ M. Kotarba, *Przedszkolak, język...*, dz. cyt., s. 39.

i rozumienie⁴⁵. Przyczynia się to przede wszystkim do tego, że proces uczenia się mówienia będzie dokonywał się łatwiej, bardziej naturalnie i spontanicznie, a w głównej mierze będzie wpływał z potrzeb dziecka, a nie edukatora⁴⁶. H.P. Widodo uważa, że metoda TPR zbudowana jest na współpracy mowy oraz ruchu. Dostrzegł on, że twórca metody prezentuje naukę języka pierwszego (ojczystego) oraz języka drugiego (obcego) jako procesy równorzędne, toteż nauka języka obcego powinna zachodzić również w sposób naturalny i podobny do nauki języka ojczystego⁴⁷. Wyodrębnił on następujące etapy nauki języka:

- etap pierwszy, w którym dziecko zdobywa zdolność słuchania przed zdolnością mówienia,
- etap drugi, który polega na używaniu fizycznych reakcji na skutek słyszanych słów, wykonywaniu poleceń,
- etap trzeci, w którym dziecko nabywa naturalną zdolność mowy⁴⁸.

Natomiast metody sprzężone za cechę wspólną przyjmują szeroko rozumianą zabawę, która przyjmuje w tym przypadku formę gry. Metody te obejmują elementy wszystkich metod opisanych powyżej, a więc zarówno metod opartych na słowie, obserwacji i działaniu. Należy jednak zauważyć, że sposób i poziom angażowania dziecka w metodach sprzężonych jest bez wątpienia największy, ponieważ w trakcie gier dydaktycznych, z różnym natężeniem i w dowolnej kolejności ćwiczy się sprawności, takie jak słuchanie, mówienie, uważne patrzeć i działanie. Ponadto dzieci z zasady angażują się emocjonalnie w zadanie⁴⁹.

⁴⁵ D. Larsen-Freeman, *Techniques and Principles in Language Teaching*, New York, Oxford University Press, 2000; C. Linse, *The Children's Response: TPR and Beyond*, *English Teaching Forum* 43(1), 2005, [za:] A. Śledziwska, *Strategie uczenia...*, dz. cyt., s. 150.

⁴⁶ A. Śledziwska, *Strategie uczenia...*, dz. cyt.1, s. 150.

⁴⁷ H.P. Widodo, *Teaching Children Using a Total Physical Response (TPR) Method: Rethinking*, *Bahasa Dan Seni*, Tahun 33(2), 2005, [za:] A. Śledziwska, *Strategie uczenia...*, dz. cyt., s. 150.

⁴⁸ H.P. Widodo, *Teaching Children Using a Total Physical Response (TPR) Method: Rethinking*, *Bahasa Dan Seni*, Tahun 33(2), 2005, [za:] A. Śledziwska, *Strategie uczenia...*, dz. cyt., s. 150.

⁴⁹ M. Kotarba, *Przedszkolak, język...*, dz. cyt., s. 39-40.